

Anton Mrakovčić,
svećenik u Puntu

Stručni rad
272-05Mrakovčić, A.
323.15(497.561Rijeka=163.42)(091)

Moji susreti s Talijanima u Puntu poslije Prvog svjetskog rata

Jedne nedjelje u večer u oktobru 1920. godine pisao sam nešto u župskom uredu. Netko dolazi, čujem korake kuca na vratima, pitam došljaka Iva Franolića (Jurišića): „Što je novo, da dolazite k meni u ovo doba?” Ništa nije zla, ali moglo bi biti! - Poslala me je Duma Fratrova, da Vam rečem, da će za koji čas ona dovesti k Vama Talijane, jer oni traže, i zato Vam poručuje, neka sakrijete ili uništite, ako imate štogod sumnjivo. „Kad Vam je to rekla? Zašto mi to nije došla sama javiti?” - „Nije mogla, jedva je mogla i ovako Vas obavijestiti! Znaite, da Talijani imaju kazermu uz kuću, gdje Duma Fratrova, babica, stanuje, došli su k njoj neka im ide pokazati, gdje stanujete, a ona – bojeći se, da Vam ne bi našli štogod, što Vi ne biste želio da nadju, sjetila se je, da im ponudi bukaletu vina prije nego idu k Vam. Ponudila je, da sjednu, a ona da ide u konobu po vino. Prije nego u konobu, došla je k meni i rekla mi je, neka Vas idem upozoriti, da će ih ona morati dovesti, neka budete spremni, a sada idem drugim putem, da se ne bismo susreli!- S Bogom!”

Kad sam ostao sam počeo sam razmišljati, što bi moglo biti povod, da večeras k meni dolaze i odmah sam pomislio, da će to biti po svoj prilici u vezi s plakatom, što se je jutros našao naljepljen na crkvi sv. Roka na veloj placi. Ja nisam u nikakvoj vezi s tim plakatom, ali se je govorilo po selu, da je taj plakat donesao neki pop iz Raba.

Nije prošlo nego par minuta po odlasku Iva Jurišića, kad se začuju koraci u dvoru i neki zakuca na vrata. Pčinjajuć se da ne znam ništa, zaviknem:”Naprijed” i preda me stupi Duma Fratrova i kaže, da su ju Talijani zamolili, da im pokaže župski stan i zato neka oprostim, što je došla smetati u ovako kasno doba. U isto doba stupi do mene jedan talijanski vojnik i kaže, da ima nalog da me dovede u karabinjersku sta-

nicu i ako me ne bude duže...

Zamolio sam, neka počeka samo da uzmem kaput i rečem sluškinji, kamo idem. Pošao sam u kuhinju reći sluškinji, da idem u karabinjersku stanicu i ako me ne bude duže vremena, neka podje reći mom bratu, kamo su me pozvali, uzeo sam kapu u sobi kaput i izišao iz stana. Odmah su me okružili vojnici sa svih strana, a jedan, koji je bio došao u stan, stajao je izvan tog kruga i vodio nas na stanicu. Putem upitam, što se je dogodilo, da su u ovako kasno doba došli po mene, a onaj po strani kaže, da se je našao jedan plakat i komandant želi doznati, kako je taj plakat došao u Punt. - Zašutio sam i tako smo došli u stanicu, gdje je već čekao komandant stanice. Pitao me je, kako se zovem, otkuda sam po rođenju, po službi. Zapitao me je: "Kad ste bili zadnji put u Rabu?", odgovorio sam: "Pred 16 godina", pogledao me čudno, ali kad sam ga svojom mirnoćom i razlaganjem uvjerio, da nikako nisam bio u Rabu zadnje vrijeme, kaže: "Dobro, možete poći!". Na to mu odgovorim: "Kod nas u Puntu nije običaj, da svećenik ide sam po noći po selu, a ja nijesam sam ni ovamo došao, zato: kako ste mi dali pratnju da dodjem amo, molim, da mi dadete nekoga, koji će me otpratiti do župskog stana!" - Nije se ništa protivio, nego odredi dva vojnika, da me otprate.

Kad smo došli na vrh Kljepine, zahvalio sam im i zamolio, da se vrate, a mene ostave samog, jer mi je već blizu stan, zapravo: jer sam želio upozoriti popa Mata Maračića, Katušić, neka bude spreman, da će možda i njega zvati na stanicu, jer je on služio u Supetarskoj na Rabu, a pred malo dana je došao iz Raba u Punt.

Prvi susret svršio je brzo i mirno.

Jedno po podne u mjesecu novembru pošao sam prema Susu s popom Barićem. Na povratku već podalje od župskog stana opazi sam, da me čeka stari učitelj Fučić, koji je onda kao penzioner vršio poslove tajnika i blagajnika posujilnice u Puntu, u društvu jednog talijanskog vojnika, koga su puntari nazvali „Haharić”, jer da je sličan nekom garičanu Hahariću. Odmah su me pozvali, da dodjem kao predsjednik posujilnice u njezinu poslovnicu, jer oficir, koji zapovijeda vojničkom posadom u selu, hoće da pregleda blagajnu posujilnice. Putem do posujilnice, koja je imala svoje prostorije iznad „Gospodarskog društva” na Kljepini, dogovorio sam se s učiteljem Fučićem, da će samo on govoriti talijanski, a ja ću se pričinjati, da ne znam govoriti tim jezikom, da bih tako dobio vremena za odgovor.

Došli smo u posujilnicu učitelj Fučić i ja i odmah za nama jedan oficir, koji se predstavio kao komandant mjesne posade talijanske vojske, i nekoliko običnih vojnika, koji su ostali pred vratima. Taj junački oficir bojao se s nama ostati u sobi – i ako je pred vratima imao svoje vojnike – te je zatražio dozvolu, da nas može pretražiti, da nemamo kod sebe nikakva oružja. To je meni bilo veoma neugodno, kad me je stao opipavati po bokovima, da nemam na sebi oružja, ali sam bio prisiljen dignuti ruke, da može slobodno pregledati i osigurati se, da ga nećemo iznenada napasti. - Odmah zatim zatražio je, da mu se otvori blagajna. Moglo se to napraviti bez straha, da će nešto vrijedna iz nje odnijeti ili doznati, jer su se u blagajni nalazile samo stare već izrabljene knjige, koje već nijesu imale nikakve vrijednosti, a vrijedne knjige su se nalazile pohranjene na sigurnom mjestu, i četiri austrijske krune pečatane, ali ipak sam se usprotivio i rekao, da ima pravo otvarati blagajnu samo sud i revizijska vlast... Svaku koju riječ učitelj Fučić je preveo na talijanski a svaku riječ ovog časnika, koji je htio pretražiti blagajnu, na hrvatski. To nadmudrivanje trajalo je polak sata, a kad je on vidio da ne mislim otvoriti blagajnu, stao je prijetiti, da će blagajnu otvoriti silom i dinamitom uništiti blagajnu i sobu. Bio je već nervozan, što me ne može nagovoriti toliko, da sam pomislio, da bi bio kadar svoju prijetnju i izvesti, zato sam učitelju Fučiću rekao, neka otvori blagajnu, jer sam znao, da i tako neće naći u blagajni ništa, a mogao bi u bijesu napraviti štetu. Učitelj Fučić je blagajnu otvorio i po njegovu nalogu udaljio se od blagajne te stao uza me. Časnik je stao vaditi knjige iz blagajne i polagati na stol, koji se nalazio između mene i blagajne. Knjige je vadio i polagao na stol veoma oprezno, kao da se boji, te će se razbiti kao staklo, a kad je povadio knjige, izvadio je kutiju za novac s još većim oprezom, otvorio i na svoje veliko iznenadjenje našao u njoj samo četiri austrijske pečatane krune. Zatim je pogledao, da li se još nalazi u blagajni još štogod, a onda počeo opet polagati sve u blagajnu kako je i prije stajalo. Kad je sve opet bilo na mjestu, zatvorio je blagajnu i vratio mi ključ i zapitao, da li je sve postavio, kako je i našao. Odgovorio sam mu preko tumača učitelja Fučića, da je stavio opet sve na mjesto i zapitao ga, što je našao, na što je odgovorio: „Ništa!”.

I drugi susret se svršio dobro.

Kad sam služio u Puntu običavao sam na „Biškopiji” u župskom stanu svaku nedjelju i blagdane objedovati u mom stanu zajedno s mojim roditeljima zato da budem s njima zajedno i da bi majka bila barem na one dane oslobođena, te ne bi trebala spremati objeda. - U nedjelju po Božiću 1920. godine za objedom otac kaže,

da bi želio, da se sva njegova djeca i unučad skupimo poslije blagoslova u roditeljskoj kući, jer bi tako izbjegli razne neprilike, kojih se je bojao osobito poslije nego se doznalo za ono, što se je bilo dogodilo na Božić u Baški. Obećao sam mu, da ću ja doći i potaknuti i druge da dodju.

Kad sam završio svoje dužnosti u crkvi poslije podne, pošao sam mojima na Kljepinu. Ondje sam našao brata sa ženom i sestru najmladju s njezinim mužem. Ja i taj najmladji kunjado pošli smo uz more k ocu, a brat sa najmladjom sestrom i svojom ženom pošli su k ocu preko place, jer nisu smjele više nego tri osobe zajedno kretati se po ulicama. Na obali bilo je više malih grupica, u svakoj po dvije, najviše tri osobe, šetali smo amo tamo i talijanski vojnici, očito tražeći prigodu, da kogagod stave u nepriliku. Kad sam u društvu mog kunjada krenuo „gori po Redu”, krenuo je za nama onaj oficir, komandant mjesne talijanske vojničke posade u društvu jednog vojnika. Išli su naglijim korakom i dostigli su nas. Ulica je bila uska, ali opet toliko široka, da su mogli mimo nas proći, da niti mi njima niti oni nama ništa ne smetaju i proći pokraj nas, ali oni su očito htjeli smetati te su se gurnuli među nas i rekli: ”Con permesso”/Kon permeso/. Ja sam na to odgovorio u puntarskom narječju: ”Tr je mesta!”, časnik se je okrenuo natrag i zapitao me što sam rekao, a ja opet: ”Tr je mesta!”, a onda zapitao, što to znači. Na to sam mu talijanski kazao: ”Znači, da ste mogli proći i mimo nas, a ne uprav između nas!” Taj odgovor u talijanskom jeziku ga je očito iznenadio, jer sam se u posujilnici činio, da ne razumijem talijanski, a još manje da znadem govoriti. Pošao je nekoliko koraka naprijed, a onda uprav pred kućom mojih roditelja vratio se natrag i stao preda me te igrajući se bombom, koja mu je visjela o pojasu i s revolverom, što ga je držao u ruci, upitao me, što sam govorio na Božić u crkvi. U prvi čas pomislio sam, da me pita o propovijedi, što sam ju rekao kad sam prispodabljao položaj židovskog naroda, kojim su vladali Rimljani u doba rođenja Isusa Krista, i naš, koji se nalazimo okupirani od potomaka rimskih. Da ne bismo ušli u taj razgovor, odgovorio sam: ”Rekao sam misu!”, a on na to: ”U kojem jeziku?”- ”U staroslavenskom!”-”Zašto ne u latinskom?”-”Jer koda nas je običaj i zakon, da se misa govori u staroslavenskom jeziku!”-”Od sada ćete misiti latinski!”-”Neću, jer i ne smijem. Vi u crkvi nemate što, zapovijedajte Vi vašim vojnicima, a nama nemate ništa zapovijedati, a najmanje u crkvi!”-”Koji ima pravo zapovijedati?”-”Zakon i običaj!”-”Koji je propisao zakon?”-”Biskup i Papa!- ”Gdje je biskup?”-”Ne znam gdje je biskup, ali je Biskupija u Krku, a Papa je u Rimu!”-”Sutra i dalje ćete misiti latinski!”-”Neću!” i stao je sve življe igrati bombom i revolverom i tako me ošinuo pogledom, kao da mi je htio reći: ”Pazi se, jer

ću upotrebiti ovo!” To je i mene podražilo, da sam naglo rastvorio kaput na prsima i rekao: ”Pucajte, ako ste kadar!” - Zastidjen spremio je revolver, spustio bombu i krenuo dalje bez riječi. Ja sam s kunjadom pošao u kuću mojih roditelja, a za mnom moji, koji su bili u vrijeme tog razgovora bili izašli na balaturu i od onuda nemirni pratili razgovor.

Bojao sam se, da će me po noći opet Talijani smetati, pa sam onu noć spavao izvan župskog stana.

Dne 30. decembra oko 5 sati ujutro probudilo me je lupanje na vratima župskog stana, otvorio sam prozor u sobi i pitao, tko je i što želi. Bio je općinski tajnik Zec i još netko s njim, koga nijesam prepoznao, jer je još bilo tamno. Odmah sam se spremio i otvorio vrata: pozvali su me, da dodjem s njima, pošao sam, a sluškinju sam poslao reći sakristanu Jiviću, neka me ne čeka u crkvi, jer ne znam, da li ću i kada ću misiti. Stali smo pred vratima župskog dvora na ulici, gdje smo čekali druge, koje su ono jutro Talijani želili sakupiti. Bio je tu općinski načelnik Keko Klačić, tajnik Zec, svećenici: pop Barić, pop Pere *Žic Frunčelin*, ja i čekali smo još popa Mata Katušića. Kad smo se našli svi na okupu, tražio je jedan od Talijana, nek mu predamo sve noževe ili nožiče, što imamo kod sebe, nijesam imao što predati, jer takvih stvari ne običavam nositi sa sobom, kad sam kod kuće. - Krenuli smo po Kljepini prema moru, ali smo se na polovici zaustavili, jer su poslali Talijani na poštu izvaditi iz telefonskog aparata, da se ne bi moglo brzojavljati. - Kad je to bilo gotovo, poslali su općinskog tajnika Zeca kući, jer se je on s njime redovito lijepo razumio, i naložili mu neka dade proglasiti po selu, da ne smije nitko iz kuće, pače niti glavu pružiti kroz prozor, a nas su sve ostale povelili na more, a onda prema Kanajtu. Kad smo došli na Žužinu Dragu, bez ikakva povoda iznenada udario me je vodja te grupe svom snagom po licu. Jer je to bila prva čuška, koju sam poslije mnogo godina, od djetinjstva, primio, zabolilo me je u duši silno i najvolio bih ju bio vratiti, ali sam se uzdržao, misleći, da ću tako najbolje osuditi i razoružati onog prostaka, međjutim sam se prevario, jer je to bio samo početak, a kroz dan sam ih toliko primio, da im ne znam broja. Prošli smo samo malo koraka, kad su me počeli tući po leđjima šakama i drškom noža tako žestoko, da je moj zimski kaput na leđjima bio za čas sav poderan. Osim toga svi su nas tjerali i udarali nogama. Došli smo do „Štraduna” kod Kanajta. Ondje na vrh mula ležao je mrtav talijanski vojnik nazvan „Haharić”, što ga je pogodio čuvar Kanajta Petar Galzigna, nazvan „plašitići”, kad su Talijani htjeli provaliti u zgradu Kanajta, da ga opljačkaju. Odmah su nas povelili pred zgradu Kanajta i naložili nam,

da kroz 5 minuta moramo provaliti u zgradu, iz nje protjerati svu vojsku, koje nije ondje ni bilo. Kušali smo kucanjem na vratima dozvati Petra Galzignu, da nam otvori, i da uvjerimo Talijane, da ondje nema nikakve vojske, ali je to bilo nemoguće, jer se je Galzigna sakrio u konobu i nije nas mogao čuti, zato smo se popeli na terasu pred zgradom, da kroz prozore prvog kata, nekako dopremo u zgradu. Naišli smo na otvoren prozor „sobe primanja”, kuda su već Talijani u noći bili provalili u zgradu, ali su odustali od ulaženja u nju, jer je Galzigna jednoga ubio pred zgradom, „Haharića”, drugoga u „sobi primanja”, kome je pucao u ledja, te se je taj svalio u divan u onoj sobi i ondje izdahnuo, a ranio je u ruku i zapovjednika vojničke posade. Kad je zapovjednik osjetio da je ranjen, odustao je od daljnjega provaljivanja i ostavio nešto vojnika oko zgrade, a s drugim je došao u selo po svećenike i seoskog načelnika, nek mu oni očiste zgradu od tobožnje jugoslavenske vojske. Čim smo poskakali po prozoru u sobu, zatražili su, da im kroz prozor dademo mrtvog vojnika: općinski načelnik Keko Klačić ga je uhvatio za noge, a ja za ramena i predali smo ga Talijanima kroz prozor. Ruke su mi bile masne od krvi onog vojnika i očistio sam ruku o zid, jer nije bilo ništa u sobi, u što bih je mogao očistiti: zatim smo imali poći po zgradi, da uvjerimo Talijane, da nema u njoj nikakvih jugoslavenskih vojnika, ali je bilo tako tamno, da se nijesmo mogli snaći, zato su nam dali malenu voštanicu. Kad smo svijeću upalili i oni vidjeli, da nema na velikom hodniku nikoga, odvažili su se nekoji doći k nama i jedan od njih upozorio nas je, da će baciti bombu, nek se povučemo na drugu stranu. Kad je bomba eksplodirala, Petar Galzigna je uvidio, da ne može više ostat u zgradi, jer ako ga Talijani uhvate u ruke, malo će mu ostati života, zato u mraku otvori lagano prozor u konobi i pobjegne kroz dvorište u maslinjak iza zgrade: kad se je udaljio već par stotina metara, zapucao je iz puške, a Talijane je opet obuzeo strah, kad su čuli pucanje. Kad nijesmo nikoga našli na velom hodniku, a počelo je međutim probijati i svijetlo jutro, naložili su nam, da mi otvaramo sve sobe i gledamo, da nije gdje god sakriven ispod kreveta ili u ormarima, zato smo mi morali naprijed, a za nama su dolazili Talijani i bodežima probijali krevete, razbijali nogama i puškinim kopitima ormare. Nijedan od nas svećenika, a niti općinski načelnik nijesmo znali razdiobu zgrade, tako, kad smo došli na kraj hodnika, jedan od vojnika upita načelnika: „A što je ovdje?”, a on odgovori: „Soba”, otvori vrata i nađe se u zahodu, na što načelniku prilijepi jako zaušnicu misleći, da se je on mislio š njim narugati. Tako smo pretražili sve prostorije i došli u potkrovlje, gdje se je sušila djetelina po podu: mi smo morali koračati po djetelini, a vojnici, koji su dolazili za nama, bodežima nataknutim na puškama razbacivali su djetelinu i uvjeravali se, da nisu pod djetelinom sakriveni jugoslavenski vojnici. Kad smo i to sve pregledali, uputili

smo se jednim uskim stepenicama u obliku puža u konobu. Na dnu tih stepenica bile su sakrite sestra i žena Petra Galzigne, a uz njih je stao pas čuvar, koji već nije mogao a da ne laje, kad je čuo toliko hodanja i svojim lajanjem odao ove dvije jadne ženske na kojima su Talijani pokazali svoj bijes, kad nisu mogli na Petru Galzignji, koji im je u mraku izmakao. Stali su ih mlatiti, kako su najviše mogli, tako da im je navala krv na usta, na nos. Od onda izgledalo je, da će se na njima najviše iskaliti, i da ćemo mi, koje su doveli iz sela, biti nešto pošteđeni. U konobi smo se morali uvjeriti da nema nikoga u bačvama ili badnjima. Kad smo sve obišli i uvjerali ih, da nema nigdje nikakvih jugoslavenskih vojnika, izveli su nas iz konobe, poredali uza zid u dvorištu, vezali nam ruke otraga, i opet nas povezali sve zajedno, jednog uz drugog, svećenika, načelnika i one dvije ženske i stali nas zastrašivati pucanjem iz revolvera, tako da su meni oko glave hicima revolverskim napravili potpuni vijenac. Pod noge su nam prolili latu petroleja i prijetili, da će nas žive spaliti. Kad je već sve izgledalo spremno, da to izvrše, netko se je sjetio, da ne smije bez dozvole komandanta iz Krka zato su poslali jednog vojnika na biciklu u Krk, da donese odobrenje. Nismo bili baš uvjereni, da će to napraviti, ali smo bili svjesni da nas mogu poubijati pa makar i „slučajno”, zato smo mi svećenici dali odrješenje i jedan drugome i ostalima, ne svećenicima. Tako vezani uza zid stajali smo sve do poslije podne, kad se vratio onaj vojnik iz Krka i donio zapovijed, da nas dovedu u Krk vezane. Međutim, kroz čitavo ono vrijeme čekanja bili smo svi izloženi svakovrsnom izrugivanju, pljuvali su nam u lice, ponašali se najprostije što su mogli, osobito prema meni koji sam tobože najviše odgovoran kao upravitelj župe, i zato sam imao ruke otraga dvostruko vezane. Kad smo imali krenuti u Krk, što mi nikako nije bilo drago, kad sam znao kako su od krčana prošli baščani, koje su prošlih dana doveli u Krk, te sam se bojao da će i nas slučajno napasti, vezali su nas po dvojicu zajedno, a onda opet jednim konopcem sve zajedno, da ne bismo mogli bježati, a dakako svi smo ruke imali i dalje vezane otraga. Krenuli smo prema Krku i došli blizu crkvice sv. Lucije, gdje nam je došao u susret vojnički komandant iz Krka na biciklu. Sišao je s bicikla i stao nas ispitivati, što smo napravili i kad smo svi izjavili da nijesmo napravili ništa, te smo bili dignuti iz postelja, a da nijesmo ni znali što se u Kanajtu događa, sve nas je pustio kući, a za pratnju, da nam se ne bi ništa dogodilo, dao nam je vojnika imenom Donato Donati. Vratili smo se prema Kanajtu.

Kad smo došli do mora „na dnu Štraduna”, vidjeli smo, da ondje leži još mrtav „Haharić” i onaj drugi vojnik, što smo im ga podali mrtva kroz prozor, tu su nas či-

nili pokleknut uz njih i počeli tući kundacima kao da smo mi tobože krivi za njihovu smrt. Tukli su svom snagom, ali te udarce nijesam gotovo ni osjećao, jer su mi živci bili već dosta napeti i izmučeni, te nijesu više ni mogli primati. Jedan mi je udarac ozlijedio kožu na zatiljku, te je potekla krv: njihov liječnik, koji je kod toga stajao po strani, mislio je valjda da mi je lubanja pukla, skočio je k meni, položio na moje rame talijansku zastavicu kao znak, da me ne smiju više tući.

Krenuli smo dalje...

Na „dnu Štraduna” našli smo grupu talijanskih pijanih vojnika, koji su nas počeli izazivati i da nijesmo imali pratioca onog vojnika Donata Donatija, ne bismo se mogli lako njih riješiti.

Jedan od njih je drugima pripovijedao kako ja imam nekakvu blagajnu, koju nisam htio dati pregledati, ali da sam ipak morao dopustiti da ju oni otvore. Zapitao sam samo: „A što ste našli?” „Niente”.

Pošli smo u selo, tako da jedan po jedan dođe do kuće i naše društvo je postajalo sve manje: ostao sam ja sam sa Donatom Donatijem. Moj stan na „Biškupiji” našao sam zatvoren, jer je sluškinja bojeći se sama stajati u kući, pobjegla k mojim roditeljima. Kad sam našao ondje vrata zatvorena zamolio sam mog pratioca, da pođe sa mnom tražiti dalje, pošao sam naprijed na Kljepinu, gdje mi je stanovao brat i sestra sa svojim obiteljima, kad sam stupio na vrata nastalo je veselje među njima, jer su se bojali, da me neće više brzo vidjeti. Dok mi je sestra počela prati krv na glavi, začulo se nekakvo šuškanje na dvoru i za čas pokazao se je na vratima moj otac, koji je kriomice došao „priko vrtin” i rekao, da mu je netko rekao, da sam se vratio s drugima u selo i da nije više imao mira te je došao vidjeti, da li sam ovdje. Odmah smo se otac i ja i onaj talijanski vojnik, moj pratilac, uputili istim putem kojim je bio došao, kući, da vidim majku, koja se čitav dan tresla kao u groznici s rupcem u ustima, da ne pregrize jezik. Kad je vidjela, da za mnom u kuću ulazi onaj talijanski vojnik, još se je jače uznemirila i trebalo je da ju dulje vremena uvjeravam, kako on nije došao za nikakvo zlo, nego me prati, da mi ne bi koji drugi zlo napravio. Da joj i Donati pokaže, kako mi on neće ništa zla učiniti, darovao mi je pred njom konopac, kojim sam u Kanajtu i dalje bio vezan, i koga još i sada kao uspomenu čuvam. Zatim sam pošao sa sluškinjom u pratnji Donata Donatija u župni stan gdje sam želio i tom vojniku dati nešto za večeru. Za večerom nastojao sam razgovarati mirno s tim vojnikom, ali je to teško išlo, jer sam bio umoran i uzrujan. Po večeri dao sam mu na komadu papira moj naslov i pozvao ga, da mi se javi, kad se vrati kući, što je priprav-

no obećao, ali nikad nije izvršio, otpratio sam ga do „vrh Kljepine” i pokazao mu put, kuda mora u Krk, misleći, da ga više vjerojatno neću nikada susresti u životu. Ipak sam se prevario, jer smo se opet našli tokom drugog svjetskog rata u Rabu, gdje je služio kao karabinjer, ali se je pravio da me ne pozna i tvrdio da me nije nikada vidio. Vratio sam se u župski stan i uzeo u ruke svoj brevijar da ga još prije ponoći završim, jer mi po danu nije moguće.

Oko 11 sati u večer sam legao, ali dugo nijesam mogao zaspati, a i često sam se budio, jer mi se činilo da su opet Talijani oko mene i nešto traže. U jutro još je bilo mračno, došli su nekoji od moje bliže rodbine, da me vide i pitaju, kako je jučer bilo. Malo kasnije došao je i stari pop Josip Mrakovčić, Pavlič. I on je pitao, kako smo prošli. Kad sam mu stao pripovijedati, morao sam odmah prestati, jer je stari briznuo u plač. Kad mu nisam htio dalje pripovijedati, a vidio je i sam da nije kadar slušati, stao me je nagovarati, nek se dignem i pođem misiti. Nisam htio, jer sam se bojao, da će mi Talijani opet smetati, a kad pop Josip nije me htio ostaviti, rekao sam mu: „Dobro poći ću, ali idite i Vi prije toga k njima, da vidite, da li imaju namjeru još smetati.” Pošao je i za čas se vratio dobro raspoložen s porukom: „Činite, što hoćete, mi više nismo ovdje!” Zapitam ga: „S kim ste govorio?” - „Sa komandantom!” - „Pa kako ste se mogli zadovoljiti s takvim odgovorom? Govorite s njim, a da nijesu ovdje?” - „Tako su mi rekli, zato idi Ti misiti.” - „Čekat ću još malo, da vidim što će biti!” Nije trebalo dugo čekati, jer nije prošlo nego možda pola sata, kad je općinski poslužnik stao proglašavati, da mora svaki se nalaziti svojoj kući i ne izlaziti iz nje. Malo iza toga vidjelo se je, da kreće s velog mula Grgova braćerica, u koju su se ukrcali Talijani, i uputila se van Drage i krenula prema Rijeci. Nakon malo minuta doznalo se je, da će njihov jučerašnji postupak osuditi krčki komandant i kazniti ih. Dok se to sve zbivalo, došlo je već i jedanaest sati, a onda sam odlučio, da pođem misiti i poručio sam mažnjaru Jiviću, neka dođe u crkvu. Kad sam došao pred crkvu, našao sam mnogo naroda, koji me je očekivao, da me vidi, a isto tako bilo ih je mnogo u crkvi, gotovo kao na blagdan.

Poslije podne doznao sam, da su neki ljudi prošli u Kanajt, da vide, što su ondje učinili Talijani, a malo kasnije se vidjelo, da nisu pošli samo vidjeti, po koju stvarcu. Da se ne sramote naši ljudi, pošao sam u društvu popa Barića prema Kanajtu, da bismo savjetovali ljudima, nek se ne diraju, ali nismo imali nikakva uspjeha, jer su se neki napili i uzalud je bilo govoriti. Vratili smo se, da idemo kući „Podno reda” zadržala me je grupa muškaraca, koji su bili počeli misliti, kako bi se Talijanima, kojih ih je još malo bilo u Krku, imalo zapriječiti, da ne bi po noći oni opet došli u

Punat i nastavili svoje zapovijedanje. U tom su bili svi složni, ali su odmah počeli pitati, kako im zapriječiti dolazak, kad su oni naoružani, a mi nemamo oružje. U takvom razgovaranju, jedan se obratio k meni: „Što nema oružja, samo nam Vi покаžite u kojem grobu se nalazi ono, što ste Vi sakrili, pa ćemo mi lako!” Pogledao sam ga začuđen i pitam: „Kakvo oružje ja imam? Gdje sam ga ja sakrio?” Uprav se je u kolu nalazio i grobar, zato sam se odmah obratio njemu i rekao: „Recite Vi, Antone da li Vi što o tome znadete? Jeste li opazio, da se je ikad koji god dirao u grobove? Da li sam ja ili u govoru s Vama ili mimo Vašeg znanja kad god dirao grobove?” - „Nikada, što sam ja mogao opaziti! I stalan sam da to nije nijedan niti učinio!” - Dok se je vodio taj razgovor, neki javi, da dolaze iz Krka Talijani i onaj vojnik, koji me je sinoć dopratio kući, da me zove, neka dođem na Punticu, da se razgovorim s njihovim komandantom, jer se nekoji puntari njima protive i da ne bi došlo do zla, neka dođem na dogovor. Nekoji ljudi su me stali nagovarati, neka ne idem, jer me oni mogu zatvoriti i spriječiti mi povratak, kako su i naši ljudi danas po podne uhvatili u Kanajtu jednog talijanskog vojnika i doveli ga u selo i sada ga drže zatvorenog u nekoj kući na Galiji. Nadao sam se, da ću moći nagovoriti talijanskog komandanta, da se vrati u Krk i ne dira puntare, zato sam rekao, da idem do Puntice, a dalje neću. Sa mnom je pošao moj sakristan kao pratioc. Kada do Puntice nisam našao nikoga, vratio sam se natrag, jer su me svi, koje sam sretao, uvjerovali, da će me oni gdje god iz zasjede zarobiti. Vratio sam se u selo i na povratku na Žužinoj Dragi već sam našao stražu s oružjem, koja je bila spremna i silom se oduprijeti talijanskom dolasku u selo. Takve straže bile su postavljene i na drugim mjestima, kuda je izgledalo, da bi Talijani mogli doći. Nastala je noć i zapovjedništvo, koje se brzo organiziralo, zabranilo je svakom, osim vojnicima, koji su se svojevrijem prijavili za stražarenje, izlaziti po noći po selu. Ja sam tu večer ostao kod roditelja. Kasno u večer došao je k meni općinski načelnik i javio mi, da se preko Vrbnika doznalo, da Danunzio već nema vlasti u Rijeci: mežnjar Jivić je došao u pratnji jednog našeg domaćeg „vojnika” pitati me, što će učiniti, jer vojska /puntarska/ traži, da ne smije u crkvi vidljivo gorjeti vječno svijetlo: rekao sam mu, neka vječno svijetlo postavi iza velikog oltara, da se ne vidi kroz crkvene prozore. Oko ponoći došli su me zvati k jednoj umirućoj djevojci, da joj podijelim sakramente umirućih. Par dana prije bila je ispovijedana i pričješćena, pa joj je trebalo podijeliti samo sv. ulje. Noć je bila posve tamna, a svijetlo se nije smjelo nositi i trebalo je „na pamet”, što mi nije bilo ni teško, jer sam pod nogama već osjećao, gdje se nalazim. Došli smo ja i oni koji su me došli zvati, na „Glavičicu”, kad nas netko zaustavi povikom: „Stoj! Tko je?” - Ja odgovaram: „Kapelan”, jer su me tako nazivali, akoprem to nisam više bio, a nisam

bio ni plovani, ako sam vršio plovanske dužnosti, a nisam bio ni biskup iako sam stanovao „na Biškupiji”, tako zovu puntari župski stan u Puntu, nego sam bio upravitelj župe. Približio nam se jedan stražar i uputio nas, neka se ne javljamo po imenu, jer bismo mogli zlo proći, nego na poziv neka se javimo: „Kalcetina”, jer je ta riječ za onu noć određena kao oznaka, po kojoj će se poznati oni, koji smiju po noći hodati po selu radi bilo koje potrebe. Taj stražar me je otpratio do kuće one bolesnice i malo vremena kasnije, kad je ona djevojka umrla, otpratio me je do kuće. Po noći je više puta bilo čut puškarenje između Punta i Kanajta, gdje su se nalazili Talijani. Ujutro sam doznao, da su nekoji ljudi već u večer pobjegli „na Sus”, to jest prema Staroj Baški. Akoprem je osvanuo dan Nove Godine 1921., dakle zapovjedni blagdan, ljudi se nijesu spremali u crkvu, jer su svi očekivali, da bi mogli pokušati Talijani da dođu u selo, a onda bi moglo biti svega, jer su puntari odlučili, da im to neće dopustiti. Ja sam već oko 10 sati rekao tihu misu, a oko podne je misio stari fratar Juničić, koji je bio dan prije došao s jednim mladim fratrom iz Košljuna pitati, što se to događa, i više se nije mogao vratiti na Košljun. Poslije podne nalazio sam se u društvu oca Juničića u župskom stanu, kad me je došao zvati jedan puntarski vojnik, neka odmah dođem na Žužinu Dragu, jer da talijanski komandant hoće da govori sa mnom. Pošao sam. Na Žužinoj Dragi nalazio se je i vojnički puntarski zapovjednik, a i prilično radoznalog naroda, koji mi je rekao, da su talijani javili, da njihov komandant želi govoriti sa mnom, zato mi je naznačio, do kuda mogu poći - i dalje ne! - odredio mi kao pratioc tri puntarska vojnika, i rekao, ako opazim kakvu prevaru ili nasilje, nek se samo udaljim od Talijana, koji će mi doći u susret, i puntari će otjerati pucanjem. Uputio sam se na označeno mjesto i opazio sam, da i s Puntice dolazi k meni komandant talijanske posade iz Krka u pratnji triju vojnika. Kad smo došli na blizinu par koraka, pozdravio me je, a moja i njegova pratnja je stajala malo udaljena, možda dva metra, od nas. Zapitao me je, što ovaj narod želi, odgovorio sam mu: „Želi, da Vi pođete od kuda ste i došli, i da ga ostavite na miru!” - „Ali ja ne dolazim po svojoj volji” - kaže - „nego po zapovijedi komandanta Danunzia, da pazim na red i mir u ovim krajevima!” - „Komandante Danunzio non komanda piu, i mi ne vjerujemo, da Vi dolazite na naše dobro! Ostavite nas same: mi ćemo se znati ravnati i sami!” - Vidio je da me nije volja voditi nikakve pregovore, izvadio je iz džepa nekakav omot i stao me moliti, da primim nešto misa po njegovoj nakani. Vidio sam da bi me on htio prema mojim ljudima, koji su vidjeli njegove kretnje, a nisu čuli njegovih riječi, prikazati kao da mi je on pružio neki novac i time me pridobio za sebe, pa sam mu odbio mise i rekao, da ih ne mogu preuzeti, jer mi narod daje toliko, da ne mogu svima udovoljiti, stoga neka predade mise nekom drugom. Kad je uporno tražio, da

to preuzmem, odlučno sam mu odbio i predložio, nek to dade košljunskim fratrima, koje drži u Krku u zatvoru, a bio je to stariji franjevac otac Bonaventura Škunca, samostanski gvardijan, i još dva mlađa. Rastali smo se bez ikakvih sporazuma: ja u Pumat, a on u Krk.

Puntarska „republika” potrajala je dvadesetak dana, dok nije došla regularna talijanska vojska po svršetku Dannunzieve komedije, da dočeka predaju otoka Krka jugoslavenskim vlastima dne 25. travnja 1921.

A.M.

Državni arhiv u Rijeci, fond Katice Brusić, HR-DARI-1300